

NAGY ANGELA – NAGY LÁSZLÓ

A Szent Jobb és az 1939-es észak-magyarországi országjárása

A II. világháború előtti utolsó békeév kiemelkedő egyházi és világi eseménye volt hazánkban az első királyunk, I. (Szent) István halálának 900. évfordulójáról történő megemlékezés és a budapesti XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszus ünnepségsorozata.

A magyar állam és a katolikus egyház kiemelt fontosságot tulajdonított mindkét eseménynek, úgy anyagi források, mint szervezési háttér szempontjából. Bár mindkét „fél” a nagy nemzetközi figyelemmel kísért ünnepségeket azok jelentőségének arányában kezelte, de kiemelendő, hogy a költségeket teljes mértékben kordában tartották, a költségelosztást precízen dokumentálták.

A két esemény összekapcsolódását – annak ellenére, hogy a Szent Jobb több éven át tartó „utaztatása” csak 1938. május 31-én, az Eucharisztikus Kongresszus lezárultával kezdődött – a szent ereklye országjárása¹ képezte, amely a Szent István-kultusznak fontos része volt.

Mindez kifejezte a nemzet egységét, sőt összefogta a különböző felekezeteket is. Annál is inkább, mert az 1938. évi XXXIII. törvény 2. §-a kimondta: „Az országgyűlés augusztus hó 20. napját Szent István király emlékeztetésére nemzeti ünnepnek nyilvánítja”, tehát azt nemcsak a katolikus egyház, hanem a nemzet ünnepének tekintették. Az országjárással lehetővé vált, hogy a közeli-távoli településeken élők lelkét a Szent Jobb megtekintésekor áthassa az isteni csoda misztikuma, kifejezhessék hálájukat a nemzetteremtő királyunk előtt.

Szent Jobb – Szent István ereklyéjének tisztelete

Aligha vitatható, I. István királyunk megítélése, tisztelete hazánkban évszázadok óta változatlanul pozitív. Számos indokot lehetne hozni ennek

¹ Szent Jobb szállítását, bemutatását országjárásnak, országlátásnak nevezték. Sőt országlásnak is (jelentése: uralkodás, kormányzás), hiszen alapvetően a Szent Jobbot nem tárgyi mivoltában, hanem személyként kezelték. A Szent Jobb fogadásakor, a beszédekben gyakorta tegező formában megszemélyesítették.

igazolására, de a legmérvadóbb, hogy a magyar legendáriumban és a magyarság körében személyét milyen mély, változatlan tisztelet övezi.

Szentté avatása után az ünnepéhez elválaszthatatlanul kapcsolódik a nemzeti egység és a nemzeti erő szimbolikájaként, az épen maradt jobb-jának – mint nemzeti ereklyének – a tisztelete.

Első királyunk jobb kezének sokáig tartó hányatott sorsa a legendáink és régi történeti emlékeink részét alkotja, amelyben a valóságos történesek keverednek a bizonytalan forrásokkal. Azonban mindenképpen különleges, hogy a magyarság vérvizataros évszázadai ellenére a Szent Korona és a Szent Jobb is épen maradtak meg, és így napjainkban is a nemzeti önazonosság alapjait képezik.

I. István király 1038. évi fehérvári temetése² után a bebalzsamozott holttestet, tartva a megszenteltségtelenítéstől, kiemelték a márványszarkofágból és a bazilika alatti sírkamrába helyezték el. Az épségben megmaradt jobb kezét leválasztották, mivel már ekkor csodás erőt tulajdonítottak neki, és a bazilika kincstárába vitték. Ezzel kezdődött kalandos sorsa, amelyben Szent László is szerepet játszott, aki az első megtalálás helyén Szent Jobb-apátságot alapított, ebből formálódott Szentjobb település (ma: Siniob, Románia).

Az Aranybulla a Szent Jobb tiszteletét törvénybe iktatta. Ekkor a Jobb kifejezés nemcsak a kézfejet jelentette, hanem az egész felső kart, amelyet Nagy Lajos uralkodása alatt 1370-ben leválasztottak, és Lengyelországba vitték. A török uralom alatt a Szent Jobb Boszniába, majd a XVI. sz. végén Raguzába került az ottani domonkos szerzetesekhez.

Mária Terézia tisztában volt az ereklye jelentőségével, hosszas diplomáciai tárgyalások után elérte, hogy a raguzaiak kiadják azt. 1771-ben Bécsben mutatták be, majd Budára szállították az Angolkisasszonyok gondjaira bízva az ereklyét. Márai Terézia volt, aki elrendelte Szent István napjának megünneplését, amely azóta is augusztus 20-ához kötődik.

1945 márciusában a Szent Jobbot a koronázási ékszerekkel együtt Szálasi utasítására elhurcolták, végül a Salzburg közeli Mattsee-nél találták rá az amerikai hadsereg emberei. Ellentétben a koronázási ékszerekkel³ a Szent Jobb szinte rögtön visszakerült hazánkba, sőt az 1945. augusztus 20-i körmeneten már láthatták is a hívek.

² A temetés pontos napja nem ismert, csak halálának időpontja: 1038. augusztus 15.

³ A koronázási ékszereket 1978-ban szolgáltatta vissza az amerikai kormány.

1987. augusztus 20-án a Szent István-bazilikában Paskai László bíboros, esztergomi érsek felszentelte a Szent Jobb-kápolnát, oda helyezték el a Magyar Királyság első uralkodójának ereklyéjét.

Aranyvonat a Szent Jobb országjárásához

Bár 1937-ben megszületett a döntés a Szent Jobb országos körúton történő bemutatásáról, de mégis meglepően rövid idő, négy hónap állt csak rendelkezésre, hogy a szállítására alkalmas, ráadásul gazdagon díszített, különleges műszaki megoldásokat is biztosító vasúti kocsi, az aranykocsi, illetve a hozzá kapcsolódó szerelvény megépüljön.

Az erről szóló igényt formálisan Serédi Jusztinián⁴ bíboros, a magyar katolikus egyház feje, a Szent István Emlékév Országos Bizottsága vezetője nyújtotta be a MÁV-nak.

A kezdeti elképzelések között szerepelt, hogy az ereklyét repülőgéppel juttassák el a kijelölendő településekre, de a döntés végül is a vasúti szállítás mellett született meg. Érthetően, hiszen kiváló, az ország szinte minden jelentősebb települését behálózó, azok központját érintő vasút áll rendelkezésre. A biztonsági szempontok is szerepet játszottak, hiszen a repülőgép(tér) igénybevételéhez képest az ereklyét kevesebbet, illetve rövidebb időtartamban kellett mozgatni, akár a vagon közeléből is megtekinthető volt. Megemlíthető az is, hogy a légi szállítás biztonsága akkor még nem közelítette meg a mait.

Legelőször is érdemes tisztázni, jelen írás Aranyvonatként a Szent Jobbot szállító különjáratú vasúti szerelvényt tekinti. Ez nem azonos az 1944 végén Nyugatra, vasúton továbbított, és végül az USA-ban arany, ékszer, festmény stb. hadizsákmányként⁵ kezelt, a köznyelvben szintén aranyvonatként nevezett szerelvényvel. Ahogyan nem azonos az ún. Göring-vonattal sem, amely kizárólag zsidó elkobzott vagyont szállított, ezt hasonlóképpen aranyvonatnak tituláltak. Természetesen az utóbbi két vonatra az „arany”

⁴ Serédi Jusztinián (1884–1945) bencés szerzetes, egyháztudós, bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek (1927–1945), az MTA és a Felsőház tagja.

⁵ Az USA Kongresszusának vizsgálóbizottsága 1999. októberi jelentése fényt derített a hosszú ideje elveszettnek hitt aranyvonat és tartalma sorsára. E szerint több magasrangú amerikai katonatiszt – és feltehetőleg a későbbiekben az USA kormányservelei – önkényesen rendelkeztek a vonat tartalma felett, melyet hadizsákmánynak tekintettek. Ez mai értéken 1–2 milliárd dollárt képviselt. A visszaszolgáltatás elmaradásának mindenkor indoka a zsákmányolt javak beazonosításának lehetetlensége volt (lásd erről: *História* 2000/1. szám).

szót, bár az fedte a küldemény értékét, alapvetően pejoratív értelemben használták. Éppen ezekkel ellentétes volt a magyarság ereklyéjét szállító Aranyvonat mögötti gondolatiság: dicső eszmei tartalom, nemzeti egység kifejeződése, történelmi hagyomány erősítése. Az Aranyvonat kialakítása, díszítése, berendezése teljes mértékben tükrözte ezt az elképzelést.

Bátran állíthatjuk, az ereklyét szállító aranykocsi a magyar tervező- és díszítőművészet, így magának a magyar iparnak a remeke volt. Nemcsak különleges díszítése, hanem formája is megkülönböztette minden más vasúti kocsitól.

Másik szembeötlő különlegessége a kb. 3,3 m x 1,8 m szélességű nyílás-kiképzése volt, amely lehetővé tette, hogy a kocsi mindkét oldala felől megtekinthető legyen a Szent Jobb. Az ajtók csendes és biztonságos nyitása-zárása, a mozgatószerkezetek kialakítása, a rezgéscsillapítás és a mindmégannyi műszaki lelemény, amely a Szent Jobb-vagon, de maga az egész szerelvény biztonságos működtetését szolgálta, jelentős műszaki teljesítmény volt.

Megérkezik az Aranyvonat Újdombóvár állomásra (Fotó: Fortepan – Erky Nagy Tibor)

Az aranykocsi belső színvilágát arany, ezüst, bíbor és zöld képezték, a vagon külső oldalait a magyar szentek: István, Gellért, Imre, Gizella,

Margit, Mór, László és Erzsébet egészalakos képei díszítették. Mindkét oldalon láthatók voltak az 1038–1938 évszámok, a szent király jubileumát hirdetve. A kocsi tetején négy térdelő és imádkozó angyal között a Szent Korona nagytámasztását helyezték el, a sötétedés után kivilágított korona és az angyalok szinte misztikus fényt kaptak.

Az egyházi és világi méltóságokat szállító két-két luxuskocsi fogta közre az ereklyét szállító, bizánci stílusban díszített aranykocsit, amit a MÁV egy négytengelyű szalonkocsijából alakítottak ki.

A korabeli *Vasúti és Közlekedési Közönyben* Bereznai Oszkár mérnök és báró Puchner Endre főtiszt – akik egyébként a vagon átépítését tervezték – így írtak a Szent István jobbát szállító Aranyvonatról:

„Csak az aranykocsinak van különleges, díszes külseje, a többi szabályos, gyorsvonatú kocsi. A mozdónynak, mely a vonatot viszi, egyetlen díszítése egy hatalmas kereszt az elején. E keresztet az est beálltával kivilágítják. Ez a látvány felejthetetlen, különösen, amikor a világító kereszt a sötétből kibontakozik, és közeledve mindjobban megnagyobbodik.”

Az aranykocsi műszaki átalakítását a MÁV dunakeszi főműhelyében végezték a szakemberek, díszítésének terveit Urbányi Vilmos és Márton Lajos készítették. Magát a külső és belső festészeti munkát szintén Márton Lajos⁶ végezte, segítői Szlamka István és Kékesi László voltak.

Márton Lajos munkássága egyébként Nógrádhoz több ponton kapcsolódott a korszakban, aki a két világháború között gyakorta foglalkoztatott művész volt, több mint 8000 rajza készült. Már 15 évesen a *Zászlónk* c. folyóirat, később a *Magyar Cserkész* c. lap grafikus lett. Nevét a gödöllői cserkész-világtalálkozó és az Eucharisztikus Világkongresszuson készített rajzai még ismertebbé tették. Az utóbbi rendezvény bélyegtervét ő szolgáltatta, de a Regnum Marianum-mozgalomban is fontos szerepet töltött be.

Márton Lajosnak templomfestőként 40 munkája ismert, különösen a ferences rend számára dolgozott előszeretettel. Többek között ő készítette Balassagyarmaton a Szaléziak templomának főoltárképét, a Mária Valéria Közkórház⁷ kápolnájának freskóit⁸, ahogyan a ludányi Szegénygon-

⁶ Márton Lajos (1891, Székelyudvarhely–1953, Budapest) grafikus, festőművész, templomfestő, bélyegtervező.

⁷ Egykori elnevezés, ma Dr. Kenessey Albert Kórház-Rendelőintézet.

⁸ A freskókat a városi kórház kápolnájának kórteremmé alakítása során állmennyezettel lefedték. A kápolna 1991 áprilisában került visszaalakításra és újraszentelésre. Márton Lajos allegorikus freskói a kápolna mennyezetének négy oldalát díszítették, amelyeken „Márton L. 1944.” feliratok szerepeltek. Az er-

dozó Nővérek kápolnáját is ő dekorálta, de források szerint a salgótarjáni Szent József⁹ templom kápolnája, Palotás, Kálló és Szécsény is őrizte munkáit. Bár alaposabb kutatómunka szükséges, hogy ezek részlegesen vagy teljesen megmaradtak-e a mának.

Márton Lajos bélyegterve (Nagy László tulajdona)

A Szent Jobb országjárása

1938. május 31-én indult először és 1942-ben fejezte be országjárását a Szent Jobb. Az Aranyvonat útvonala melletti állomásokat feldíszítették, a vármegyék részéről hivatalos fogadóbizottság várta a vonat érkezését, a lakosság körmenetben vonult ki az állomásra. A püspöki székvárosokban egy éjszakát, a fontosabb városokban egy-két órát, illetve egyes közbelső állomásokon néhány percet tartózkodott a Szent Jobb az előre kiadott, egyeztetett menetrend szerint, de természetesen az állomások többségén csak áthaladt.

Megállás után kinyitották az üvegfalat, leeresztették a lépcsőt és az ereklyetartóval együtt a papi kísérők vállon hordozható baldachinra emel-

ről szóló írást Kamarás József készítette, és az *Új Nógrád* 1990. július 21-i számában jelent meg.

⁹ Az Acélgári úton álló, ferences rendi Szent József templomot 1936-ban szentelték fel, amelyben 1950-ig szolgált a rend. A templommal egybeépült plébániaépület nagytermében kápolnát alakítottak ki. Ennek freskóit festhette Márton Lajos.

ték az ereklyét.¹⁰ Az őrség felsorakozott, a parancsnok a Szent Jobb előtt indult el, őt követte a Szent Jobbot hordozó papok csoportja, mögöttük a Szent Jobb őre, két oldalról pedig a Koronaőrök zárták az alakzatot. Őket követhették a főméltóságok és az ünneplő tömeg. Az ünnepi fogadóbizottság (főispán, alispán, településvezetők, megyéspüspök, papság stb.), a díszszázad, a katonai zenekar mindenhol kötelezően részei voltak a Szent Jobb érkezésének, nemkülönben a sok száznyi vagy éppen több ezernyi érdeklődő.

A fogadóbeszédet, üdvözlést gyakorta a városvezető végezte, de e téren nem volt megkötés. Térségi országgyűlési képviselő, vármegyei vezető is szerepet kaphatott ebben. A papság főpapi szentmise keretében hódolt az ereklye előtt. Adott esetben üdvözlő beszédekre, imákra nyílt mód, majd az ereklyét közszemlére bocsátották.

A Szent Jobb útvonalainak összefoglalása (1938–1939 és 1942)

1938 kora nyarán az első bécsi döntés még nem született meg, viszont 1939-re egyértelművé vált, a visszatért felvidéki településeken igény jelentkezett a Szent Jobb fogadására. A szervezőbizottság úgy határozott, hogy előbb a nyugati (Érsekújvár, Léva), majd az onnan keletre eső területre is vezet a különvonat útja. A Szent Jobb utolsó útjára immár Erdély visszacsatolása után, 1942-ben került sor, a nagyváradi Szent László-napok¹¹ joggal szolgáltatták ehhez az indokot.

1938. május 31. – július 7.

A Szent Jobb első két útja Esztergomba, illetve Székesfehérvárra vezetett, majd ezt követően felváltva nyugat-, ill. kelet-magyarországi települések következtek:¹²

Esztergom / Székesfehérvár / Kaposvár – Zalaegerszeg – Nagykanizsa – Pécs – Bátaszék – Baja – Szekszárd / Vác / Győr – Hegyeshalom – Szombathely – Sopron – Csorna / Kiskőrös – Kalocsa – Kiskunhalas –

¹⁰ Természetesen a Szent Jobbot rövid, néhány perces állomási tartózkodás során nem emelték ki a helyéről.

¹¹ Szent László-napok (gyakorta: Szent László Hét) 1942. május 3–10. közötti megrendezésének okai: 750 éve avatták László királyt szentté, 600 éve zárándokolt Nagy Lajos király Nagyváradra, ott tartva első országgyűlését, 250 éve szabadult fel Nagyvárad a törökök alól.

¹² A felsorolt útvonalakon a kötőjelek közötti települések alkottak egy-egy menetet.

Kiskunmajsa – Kiskunfélegyháza – Szeged – Hódmezővásárhely – Kecskemét / Cegléd – Abony – Szolnok – Békéscsaba – Gyula – Szajol – Püspökladány – Debrecen – Nyíregyháza – Füzesabony – Mezőkövesd – Eger – Gyöngyös – Hatvan.

1939. április 29. – május 15.

Ekkor a Szent Jobb újabb körutakat tett, ezúttal a Dunántúlon át felvidéki, észak-magyarországi, majd kárpátaljai településekre is eljutott:

Április 29–30. Albertfalva – Martonvásár – Velence – Dinnyés – Székesfehérvár – Várpalota – Veszprém – Pannonhalma – Győr – Komárom – Érsekújvár – Bánkeszi – Léva

Május 6. Budapest, Nyugati pu. – Vác – Ipolyság – Drégelypalánk – Balassagyarmat – Szécsény – Losonc – Fülek – Feled – Rimaszombat

Május 7. Rimaszombat – Feled – Bánréve – Pelsőc – Rozsnyó – Fülek – Somoskőujfalu – Salgótarján – Pásztó – Hatvan – Aszód – Gödöllő – Budapest

Május 13–15. Budapest – Miskolc, majd Miskolc – Sátoraljaújhely – Csap – Ungvár – Munkács – Beregszász.

1942. május 2–3.

A Szent Jobb a Szent László-napok rendezvényei keretében Nagyváradra látogatott. A vonat útvonala: Budapest – Püspökladány – Berettyóújfalu – Biharkeresztes – Nagyvárad volt.

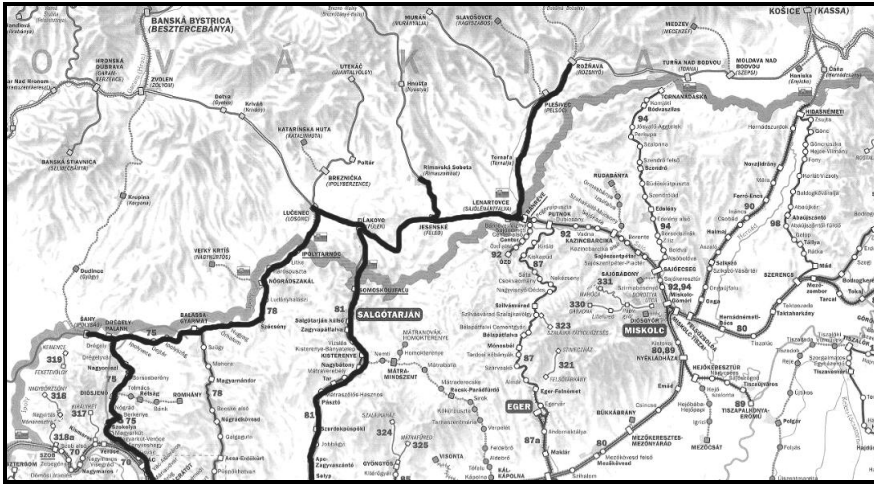
Az Aranyvonat 1939. május 6–7-i, észak-magyarországi útja

A Nyugati-pályaudvarról 5.30-kor indult el második felvidéki országjáró útjára a Szent Jobbot szállító Aranyvonat. Az ereklyét – többek mellett – ezúttal is elkísérte Serédi Jusztinián hercegprímás.

A szerelvény Vácott állt meg először, a pontos menetrend mindössze 12 perces várakozást engedélyezett. A honvéddíszszázad zászlóval, zenekarral vonult fel, leventék, cserkészek, frontharcosok és természetesen nagy tömeg várta a vonatot. Nógrád vármegye képviselőtében Paczoly Zoltán főügyész itt szállt fel a vonatra.

Innen észak felé, a vadregényes Börzsöny történelmi emlékekben gazdag vidékén haladt tovább Drégelypalánkig, ahová nyolc órakeret futott be. Itt Hont vármegye főispánja, Koczor Gyula és Sáska Dezső alispán csatlakoztak a hivatalosságokhoz.

A szerelvény az immár visszatért Ipolyságot 8.30-kor érintette, hiszen ekkor még létezett az Ipoly-völgyi vasút Drégelypalánk–Ipolyság közötti hat kilométernyi szakasza.¹³ A katonai díszszázad tisztelegve fogadta a vonatról leszálló hercegprímást, a Szent Jobbot pedig ünnepélyes menetben kísérték a Vármegyeház elé. Itt Salkovszky Jenő országgyűlési képviselő méltatta a nap jelentőségét, majd Serédi Jusztinián hercegprímás rövid csendes misét celebrált.

A Szent Jobb észak-magyarországi, 1939. május 6–7-i útvonala (A szerző jelölései)

Ipolyságról rövidesen ismét Drégelypalánkra ért a vonat, ahol Nógrád vármegye küldöttségének tagjai, Baross József főispán, Neográdi Horváth Sándor alispán és Mátéffy Viktor prépost-plébános csatlakoztak az Aranyvonat hivatalosságaihoz. Menetrend szerint 11.14-kor érkezett meg Balassagyarmatra a szerelvény, amelyet Kaszner Jenő MÁV-állomásfőnök és Adámkovicz Béla vonalfőnök a tisztikarukkal együtt fogadott.

¹³ A Drégelypalánk–Ipolyság (Šahy) közötti, gyakorlatilag magyar területen futó vonalszakaszt az 1960-as évek elején elbontották. A rendszerváltoztatást követően a térség civil szervezetei, önkormányzatai kezdeményezték (eredmény nélkül) a pályaszakasz helyreállítását, ezáltal az egykori Ipoly-völgyi, Ipolyság–Losonc közötti vasúti személyforgalom megnyitását. A 2021-ben elindított, mindkét országot érintő újabb civil szerveződés ismételen kísérletet tesz a helyreállításra, a vasúti forgalom újraindítására.

A korabeli *Nógrádi Hírlap* kiemelte a Nógrád vármegye székhelyét uraló hatalmas érdeklődést, ami talán sohasem látott annyi embert, mint a Szent Jobb érkezésekor. A házakat fellobogózták, gyertyákkal, keleti szőnyegekkel díszítették, a tömeg egyházi énekeket énekelt, vagy éppen csendes áhítattal, ünnepélyes meghatottsággal fogadta a menetet.

A vasútállomástól a Vármegyházig vezető távot (előzetes szervezői felmérés szerint 740 lépést) fél óra alatt tette meg a külsőségeiben is látványos menet. A Scitovszky úton¹⁴ és a környező utcákban, ahol már kora reggel óta sűrű sorokban álltak az emberek, a rendet csendőrök és rendőrök őrizték. Nemcsak a városlakók voltak jelen, hanem a falvak népe is felkereste a megyeszékhelyet, hiszen így a látványosság követésére, illetve magának a Szent Jobbnak az alaposabb megtekintésére is módjuk nyílt, amelyre a településüknél a vonat elhaladásakor nem lett volna lehetőségük.

A menet Balassagyarmaton a Scitovszky úton, a Polgári Leányiskola előtt halad. Középen Neogrády Horváth Sándor alispán, előtte Baross József főispán (Fotó: Madách Imre Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjteménye, Elegyes 28.8.100)

Az élen zenekarral kísért katonai díszszázad vonult, amely a Vármegyház előtti térre vezette fel a menetet. Elöl Máriássy László ezredes haladt

¹⁴ Ma Bajcsy-Zsilinszky Endre út.

az alabárdos testőrség díszszakaszával, ahol a Szent Jobbot bíborral borított emelvényre helyezték. A kíséret illusztris tagja volt az egykori miniszterelnök, az Actio Catholica szervezetét képviselő Huszár Károly¹⁵ is.

A Szent Jobbról, illetve magáról Szent Királyunk személyéről Neogrády Horváth Sándor alispán csak röviden, pár mondatban emlékezett meg, kiemelve, hogy „*tőle kaptuk országunkat, legszebbet, széles e világon, adott törvényt, mely összetartotta és hitet, mely felemelte.*”

Jeszenszky Kálmán¹⁶ esztergomi protonotárius kanonok – aki főegyházmegyei kinevezése előtt, 1905–1931 között a szülővárosában, Balasagyarmaton plébánosként szolgált, tehát a jelen alkalomra visszatért oda – szentbeszédéből kiemelhetők ezek a gondolatok:

„*Szent István ökölbe kulcsolt kezeje szinte megkövesedett parancsként hirdeti minden magyarnak, hogy egyedül a Krisztus hitére támaszkodó, áldozatos és vállvetett munka és áldozatos összefogás biztosíthatja a Duna-Tisza közön minden rokon néptől távol élő nemzetünk fennmaradását.*”

Utalt arra a keveset hangoztatott tényre, hogy Nógrád földje István királyi birtoka volt, járt is itt annak idején és „*a dicsőséges Szent Jobb most csak hazajött. Ez a föld is, ahol most állunk, az a föld is, amelyen (...) jött a dicsőséges Jobb és (...) amerre délután fog menni. Szécsény, Rimóc, Lóc, Hollókő felé tekintve az ő vadakban gazdag erdei területek el, Halászi körül pedig balastavai voltak.*”

Báró Kray Pál¹⁷ plébános, tiszteletbeli kanonok imájában több utalás volt a történelmi múlt és a közelmúlt történéseire. Megemlítette, hogy a valamikor dicső és virágzó város egyszer már teljesen megsemmisült, hiszen a keleti pogányság betörésével szembeszállva feláldozta magát, majd a Szent Király egykori intését megfogadva „*...a nagy Balassa nemzetség erőfeszítéseivel újra gyökeret vert itt a magyar élet*”, és természetesen utalt arra is, hogy „*...az egyetlen magyar rög, a Civitas Fortissima*” volt az egyetlen magyar város, amely saját erejéből lerázta a betolakodó ellenséget.

Az egyházi, világi beszédek, imák után kezdődhetett meg a hívek, az érdeklődők, a tanulóifjúság hódoló elvonulása a Szent Jobb előtt. A tömeget a sajtóbeszámolók 8000–10 000 főre tették, ennek rendjéért Blázsik Károly¹⁸ pápai kamarás, gimnáziumi hittanár volt a felelős. Minderre egy

¹⁵ Huszár Károly (1882–1941) politikus, miniszter, miniszterelnök, ügyvezető államfő (1919–1920), OTI elnöke (1928–1934), felsőházi tag, Actio Catholica alelnöke (1932–1941)

¹⁶ Jeszenszky Kálmán (1873–1946) katolikus pap, hittanár

¹⁷ Báró Kray Pál (1894–1941) plébános, tiszteletbeli kanonok

¹⁸ Blázsik Károly (1880–1945) pápai kamarás, hittanár

óra állt rendelkezésre, ez idő alatt a hercegprímást, a Szent Jobb kíséretét, a meghívott előkelőségeket a vármegye látta vendégül ebédre a Vármegyház épületében, de ellátást a Kaszinó épületében is biztosítottak, ott ebből a koronaőrök, komornyikok és a fotóriporterek részesültek.

A Szent Jobbot és az egyházi, világi személyiségeket immár gépjárműveken vitték ki az állomásra, a különvonat 13.15 órakor indult tovább Losonc felé. Az útvonalon először Szécsényben állt meg a szerelvény, ahol Sztojckovich József főszolgabíró mondott beszédet és Druga Pál esperes imádkozott.

Losoncon, hasonlóképpen Balassagyarmathoz, a városközpontba szállították az ereklyét, ahol fogadására többek mellett megjelent Bubnics Mihály püspök, a rozsnyói egyházmegye apostoli kormányzója. Nagy Iván főszolgabíró mondott a város nevében üdvözlő beszédet – itt sem a polgármesterre osztották ezt a feladatot –, a főtérre kihelyezett Szent Jobb előtt pedig elvonult a város és a környék népe.

Az Aranyvonat aznap még folytatta útját, rövid megállókkal Fülek, majd Feled következett, utóbbi településen a nagy tömeget eső formájában égi áldás is elérte a pályaudvaron. Itt Soldos Béla, Gömör vármegye főispánja és más vármegyei vezetők üdvözölték a küldöttséget. Serédi hercegprímás elismerő szavakkal méltatta Gömör népének *„mély vallásosságát és törhetetlen hazafiasságát, amely a húszéves nehéz rabságban csak erősítette egymást”*.

A május 6-i nap utolsó állomása Rimaszombat volt, ahová 19.00 óra után érkezett meg az Aranyvonat. Az esti órákban immár díszkivilágítás kísérte a Szent Jobb menetét, a díszruhás honvédek sorfala között érkezett az ereklye a templomtérre, ahol Czapik Gyula protonotárius-kanonok mondott szentbeszédet, Mázik László pápai kamarás, kerületi esperes imát. Majd a lakosság megtekinthette az ereklyét, amelyet éjszakára a templomban helyeztek el.

Másnap, 1939. május 7-én, vasárnap tovább folytatta az útját az Aranyvonat. Rimaszombatról visszatért Feledre, majd onnan északkelet felé vette az irányt, Bánréve–Pelsőc–Rozsnyó felé (utóbbi településen a Szent Jobbot ünnepi menetben bekísérték a főtérre, ahol Serédi Jusztinián hercegprímás misét pontifikált a tábori oltárnál). Ezt követően Fülek–Somoskőújfalu volt a szerelvény útja (mindkét állomáson 10-10 percet tartózkodott a vonat), majd 17.17 perckor futott be a feldíszített sal-

gótárjáni állomásra¹⁹ az acélgyári zenekar hangjai mellett. Ott a Szent Jobbot és az egyházi, világi vezetőket Dr. Förster Kálmán polgármester köszöntötte. Serédi hercegprímás válaszában megemlékezett korábbi látogatására, amikor még Salgótarján határváros volt.²⁰

A díszes fogadtatások sorából Salgótarján sem maradt ki, az ereklyét bányászok lámpái és cserkészek díszsorfala között a vasútállomás térre néző keleti oldalához vitték, ahol díszes emelvényt állítottak. Ott Réz Marián ferences rendi plébános mondott szentbeszédet, majd körmenet alakult.

A Szent Jobb ünnepélyes fogadtatása Salgótarjánban (Fotó: Madách Imre Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjteménye, Elegyes 25.5.23)

¹⁹ A köznyelvben kisállomásnak nevezett, főtéri vasútállomásra érkezett a szerelvény. A vasútállomást 1969-ben bontották le.

²⁰ Somoskőújfalut a Népszövetségi Tanács 1924. február 15-én csatolta vissza Magyarországhoz. A korabeli lapok a hercegprímást úgy idézték, hogy másfél évvel azelőtti salgótarjáni látogatását említette. Ez vagy az ő nyelvbotlása volt – másfél évtized helyett másfél évet mondott – vagy az újságok rögzítették tévesen a beszédet.

Az Aranyvonat 70 percet tartózkodott a városban, az acélgyári zenekar hangjai és lelkes éljenzés közepette indult a szerelvény dél felé. Az útvonal Pásztó (10 perc megállás)–Hatvan–Aszód–Gödöllő volt, végül késő este gördült be a különvonat a Keleti pályaudvarra.

Az Aranyvonat sorsa és pótlása

A Szent Jobbot szállító vonatszerelvény 1942 májusában tette meg utolsó útját. A II. világháború alatt feltehetőleg osztozott a magyar vasútkocsi- és mozdonyállomány jelentős részének sorsában, a harcok alatt elpusztult. Az ezzel ellentétes állítások, állítólagos szemtanúk csak a legendáriumát növelték, hiszen a szerelvény 1945 után még sérülten sem került elő.

Az aranykocsi rekonstrukcióját a Budakeszi Kultúra Alapítvány 2010-ben kezdeményezte a Magyar Koronaőrök Egyesületével közösen.

A kormány a Magyar Nemzeti Múzeumot bízta meg a rekonstrukciós munkálatok felügyeletével, a tervezésben a Műszaki és Közlekedési Múzeum, illetve a Vasúttörténeti Park szakemberei vállaltak részt. Az új aranykocsi a Dunakeszi Járműjavító Kft. műhelyeiben öt év alatt készült el az eredetivel megegyező külsővel.

A Vasúttörténeti Parkban 2020. augusztus 20-án mutatták be először a felújított kocsit, majd első hosszabb útja – a koronázási ékszerek hiteles másolataival – 2021 júniusában Jászberénybe vezetett.

2022 őszén a tervek szerint az egykori szerelvény felújított mása Nógrádban, Balassagyarmaton is bemutatásra kerül.

Források

História 2000/1.

Indóház Magazin 2012. május

Katolikus Szemle 1918/6.

Nemzeti Újság 1939. május 7.

Nógrádi Hírlap 1939. május 14.

Pesti Hírlap 1939. április 26.

Új Nógrád 1990. június 7. és július 21.

Újság 1939. május 9.

Új Magyarország 1939. május 7. és május 9.

Vasúti és Közlekedési Közöny 1938/48.